

РЕСАНТИМАН ДРЖАВНИХ НЕПРИЈАТЕЉА

(Мишел Уелбек и Бернар-Анри Леви, *Државни непријатељи*,
Београд: Воока, 2016, 294 стр.)

DOI 10.7251/FILN1701341S

Двојица презрених писаца, Мишел Уелбек и Бернар-Анри Леви, аутори новопреведене књиге *Државни непријатељи*, удружили су се с намјером, како истичу и критичари широм Европе, да открију разлоге због којих се француска јавност нештедимице обрушава на њих. Књига је написана 2008. али је тек ове године преведена на српски језик и то, рекли бисмо, превасходно због велике пажње коју је и код нас изазвала Уелбекова књига *Покоравање*, која је преведена прошле године. Супротстављени ставови двојице најистакнутијих писаца у Француској приказани су шестомјесечном преписком коју су водили. Бернар-Анри Леви је на овим просторима мање познат од Уелбека, а памте га као великог заговорника бомбардовања Срба 1992, потом по филму *Босна*, а неки књижевни прегаоци га се сјећају и по пријатељевању са Данилом Кишом, који је превео његову књигу *Похвала интелектуалцима* 1988. године. За разлику од њега, Уелбек, као аутор револуционарног романа *Покоравање*, који се већ мјери са Орвеловом *1984* и Хакслијевим *Врлим новим свијетом*, име је које се годинама спомиње у балканским књижевним круговима као још један литерат од којег је критика направила случај.

Тешко је одредити који је од ове двојице интелектуалаца контроверзнији – Уелбеку се приписује исламофобија, мизантропија, мизогинија и провокативност, а Левију нарцисоидност, помодарство, неутемељена свеprisутност у медијима и лажна борба за људска права. Њихов заједнички подухват је читалачкој публици представљен као несвакидашњи окршај, други аутор (Бернар-Анри Леви) се дуго држао у тајности, а јавност, како француска, тако и европска, дуго је чекала на ову књигу. Захваљујући великој пропаганди издавача, она је одмах по објављивању проглашена сензацијом године. У овом приказу ћемо настојати представити литерарни сукоб најомраженијих писаца тренутне културне сцене у Француској и установити можемо ли о књизи судити по њеним корицама (у овом случају по медијској помпи са којом је дочекана).

Шта може бити заједничко писцима чије су разлике тако очигледне, што у изразу, што у мишљењу? Најприје им је важно, судећи по првим страницама ове књиге, да се допадне. Затим, ту је и незавидан статус који уживају писци у ери модерне технологије а који их обојицу тишти – с једне стране они трагају за својим именом на Гуглу, читају и пишу блогове, припадају друштвеној елити обасјаној свјетлима рефлектора – али су са друге стране ерудити, љубитељи књиге, признати и читани широм Европе. Испод самољубља и самохвалисања које показују на безмало свакој страници, ријетки искрени моменти приказују живот обичних писаца који „носе филозофију својих сопствених несаница“ (стр 125.)

Дописивање започиње Уелбековим ријечима „све нас, штоно кажу, дели – све изузев једне, темељне ставке: и један и други смо у приличној мери презрени.“ (стр. 5) Називајући себе и противника симболом млитавости савремене француске културне сцене, Уелбек констатује да су се тиме стекли услови за дебату која ће читаоцу на почетку изгледати приземна, пуна жалопојки које почињу питањима „зашто нас мрзе“ или констатацијама о медијском прогону, али ће, када се прсти опусте и дебата живне, ова кореспонденција постати једна врста менталног бокса два барда, *шах на даљину* у којем су наизмјенични потези занимљивији што су аутори интимнији. Иако се с времена на вријеме обрушавају на *чопор* који их напада, види се да и један и други пате због критика које добијају и да је ова књига начин да се оправдају, бар тиме што ће у своја писма унијети понеке вјеродостојне детаље из живота, преправљајући тако неправду коју су им нанијели медији и наводни биографи. Преписка је зачета Уелбековим писмом од 26. јануара 2008. године, траје шест мјесеци и заиста се у њој могу наћи најразличитије мисли – од референци на најпознатије европске књижевнике и философе (Сартра, Ничеа, Шопенхауера, Паскала), до интимног признања о неподношљивом екцему, од разматрања француске привреде до приповијести о односу са родитељима. У наредним редовима пажњу ћемо посветити, по нашем мишљењу, највишим дOMETИМА ове књиге, а то су размјена ставова о ангажованости, религији, спиритуализму и о књижевности, што ће, надамо се, побудити пажњу будућих читалаца.

Распра о „ангажованом интелектуалцу“ отпочиње Уелбековим сентименталним омажом Русији, која га је опчинила начином живота руске средње класе у успону. Као декларисани материјалиста, Уелбек говори о Русији пуној дјевојака што су као исјечене из часописа. Ова провокација ће Левију, који Русију сматра *поприштем материјалне и духовне беде*, послужити као повод да проговори о мотивима своје ангажованости. Он пише како не може сједити скрштених руку јер се као човјек осјећа одговорним за ситуацију у Босни, Афганистану, Чеченији итд. Оно што је, међутим, у овој мини-дискусији посебно интересантно су Левијеви *званични, племенити,*

часни разлози због којих је у сталној потрази за неправдама. Поред гнијева, огорчености, неподношљиве биједе у свијету и саосјећања са жртвама историје, Леви ће признати да га подстиче и пустоловни дух због којег мора да се нађе у жаришту сукоба и заузме страну угњетених. Занимљиво је као непосредни свједок рата у Босни и Херцеговини читати ове редове о адреналинској зависности о *потрази за неправдама* код човјека који себе назива ратним туристом. Даље, како Леви непристојно наводи, подстиче га љубав према сцени. Иако свјестан да тиме што говори „умањује заслуге које би ми, евентуално, могле припасти под сунцем хуманистичке и ангажоване вечности“, Леви као трећи разлог наводи превазилажење самога себе – живљење великим, достојним животом. Без намјере да будемо субјективни, што као читаоци свакако не можемо потпуно избјећи, на крају писма од 12. марта 2008. године морамо закључити да филантропија најангажованијег писца у Француза проистиче из чисте жеље за узбуђењем. Са друге стране, Уелбеков мотив за неангажованошћу није читаоцу ништа савјеснији, а његов став је, иако дијаметрално супротан Левијевом, такође питање ароганције и нарцисоидности – он је, наиме, један од оних које, како признаје, опште и универзално не може да дирне. Уелбек завршава писмо успоменом на очеву причу о убиству њемачког официра у француском метроу, за коју каже да је *не нарочито интересантна*. Иако до крајних граница искључиви, ови ставови о добром и лошем грађанину свијета, које сами називају *провокацијом која ће узбуркати духове*, личи помало на игру асоцијација коју са ужитком играју два егоцентрика.

Један од највиших домета ове преписке је прича о епикурејској слици свијета и њеној библијској алтернативи. У основи ове расправе је метафизичко објашњење Левијеве ангажованости, у којој је своју потребу да буде одговоран за другога пронашао у јудаизму. На овом мјесту атеизам и материјализам су супротстављени вјери и духовности (мада би се могло расправљати о овим квалификацијама које су сами писци додијелили свом погледу на свијет). Иако полазе од различитих основа, тачка на којој се сусрећу је морал. Код Уелбека је то шопенхауерска етика као саосјећање, што ће рећи да за њега искорак из хуманизма не значи и искорак из морала, а код Левија јудаизам који није религија, већ надасве етика. Снага аргумената које писци користе захваљујући својим интелекталним дOMETИМА, заиста оставља читаоца без даха и тјера га да се наизмјенично сврстава на страну једног или другог. Док Леви, философ по оријентацији, за своје ставове налази чврсто теоријско-философско упориште, Уелбек је и на овом мјесту на висини задатка и то најприје захваљујући својој познатој, понекад хваљеној, понекад куђеној, способности да упрости и испровоцира. Пошто, како сам каже, није имао прилику да чита све о чему Леви нашироко говори, он на маестрално духовит начин отписује противнику да је све то губљење времена, пошто

би он најрадије уживао плешући уз Битлсе с бујним руским плавушама. Оно што је нарочито занимљиво је њихов различит стил писања – Уелбеков приземан, како га називају критичари, конкретан, ослобођен претјераних умовања, понекад толико баналан, као кад каже да је по његовом мишљењу лијек за француску економију долазак азијских туриста који ће *посећивати земљу-музеј и јести ушећерену пачетину* те за то масно плаћати; и Левијев крући, узвишенији, ученији стил, који можемо препознати, између осталог, по примједби коју упућује Уелбеку због навике да узима филозофске прогласе истргнуте из цјелине, а што он сам себи не може дозволити.

Напослијетку, ту су и проницљива, дубоко интимна, писма о књижевности. За Уелбека је писање нека врста бициклизма, па он упоређује свој начин рада са етапама на равном терену иза којих се у ствари крије писање као спуштање низбрдо, те сматра да се његов посао састоји у томе „да ми машина не скрене с пута, да јој евентуално дозволим да неко време иде дуж ивице амбиса, али да нипошто не допустим да у њега и падне“. (стр. 204) Са друге стране, за Левија је писање је *мајсторисање, моделирање, фабриковање и ителовање ријечи* а тај занос се може мјерити једино са љубављу. На питање зашто пише, Леви даје готово универзалан одговор – зато што не може да води љубав цио дан и признаје да та страст према ријечима код њега поприма облике екстремног и бурлескног. Пред сам крај преписке Уелбек ће изјавити да је поезија за њега виша врста што ће поново потакнути противника да пише о свом виђењу књижевности. Најприје ћемо пренијети параграф у којем Уелбек описује тренутак стваралачког заноса:

„Код мене опет има тренутака када речи долазе, без икакве намере, невезано ни са чим, без претходног расуђивања, и мени је тада потребан лист папира јер констатујем да се нешто управо дешава. Потраје то тако, неко време, добро, потраје колико потраје, али ипак дозволим себи да напишем једну песму; у основи, мени више није ни потребно. Једног јутра, које никада нећу заборавити, док сам чекао такси и после се возио њиме, успео сам да напишем осам песама.“ (стр. 258)

За разлику од њега, Леви ће, опонирајући противнику, написати: „Свака врста постаје главна онога часа када је се уметник дохвати, кад одлучи да је као такву обзнани“. (стр. 254)

Ова исповједна преписка, као што смо и претходно навели, садржи дијаметрално супротне ставове, а оно што је обојици аутора заједничко је то да не покушавају убиједити противника у исправност својих убјеђења. Пред сам крај књиге, Леви ће признати да он у ствари и не вјерује у дијалог, па је онда јасно да су овим сучељавањем аргумената и контрааргумената писци само учвршћивали свој поглед на свијет.

Као што се из свега горенаведеног види, бројне су добре али и лоше стране ове књиге. Она тек на крају преписке бива ослобођена претјеривања сваке врсте, и пред читаоцем се, пошто се писци коначно нађу на заједничком терену, покреће заиста непроцјењива дебата. Оно што никако не можемо занемарити јесте то да ова два аутора непрестано изазивају један другог али и читаоца, што само потврђује њихово умијеће. Ако изузмемо помало претенциозан наслов књиге, који њеној садржини, или бар оном најбољем у њој, по нашем мишљењу никако не одговара, можемо констатовати да је ова преписка свједочанство о тешким али никако протраћеним животима. Иако претјерано разубуђена, понекад пуна безначајних дигресија, ова књига читаоцу нуди прозор у свијет двојице савремених писаца – од оног наприземнијег до најузвишенијег у њима, и то понекад у истој реченици. Ова књига на својим најбољим страницама нуди страствене расправе о умјетности, философији и књижевности. Иако обојица признају да је писање саможртвовање налик на физички рад, шаљу поруку да су и данашњи писци, иако „медијске звијезде“, омражени особењаци које ријечи стављају на сам почетак свијета. Кад су у питању реакције које је изазвала ова књига, општи став европских критичара је да оне нису понудиле оно што је помпезно најављивано и да је ова преписка била не толико успјешан начин да двојица писаца поправе своју репутацију у јавности. О томе нека, као и увијек, суде читаоци и они који су заинтересовани да се боље упознају са животом Мишела Уелбека и Бернара-Анри Левија.

Александра Савић